

УДК 336.717

Данік Н.В.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського***Рудь І.Ю.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського***СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ****THE CONDITION AND EFFICIENCY OF FUNCTIONING
THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено сучасний стан та ефективність вітчизняної банківської системи. Визначено основні проблеми ефективного функціонування банківського сектору України. Проведено порівняльний аналіз недоліків та переваг існування іноземного банківського капіталу на ринку України. Надано рекомендації щодо проведення антикризової банківської політики.

Ключові слова: банківська система, банківський сектор, Національний банк України, банківська діяльність, ефективність.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано современное состояние и эффективность отечественной банковской системы. Определены основные проблемы эффективного функционирования банковского сектора Украины. Проведен сравнительный анализ недостатков и преимуществ существования иностранного банковского капитала на рынке Украины. Даны рекомендации по проведению антикризисной банковской политики.

Ключевые слова: банковская система, банковский сектор, Национальный банк Украины, банковская деятельность, эффективность.

ANNOTATION

The article studies the modern state and efficiency of the domestic banking system. Identified key problems of the effective functioning of the banking sector of Ukraine. A comparative analysis of the advantages and disadvantages of the existence of the foreign Bank capital on the Ukrainian market. Recommendations on carrying out anti-crisis banking policies.

Keywords: the banking system, the banking sector, national Bank of Ukraine, banking, efficiency.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки серед основних проблем України, що потребують вирішення, важливе місце посідає завдання формування ефективної банківської системи. Від вирішення проблем банківського сектору значною мірою залежить не тільки успішна діяльність підприємства чи окремої галузі, але й прискорення розвитку економіки країни в цілому. Для реалізації вказаних завдань банківська система України є малопотужною, характеризується низьким рівнем капіталізації та ліквідності, дуже вразлива до коливань на фінансово-кредитному ринку, має низький рівень банківського менеджменту.

З метою забезпечення ефективного функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи та посилення єв-

роінтеграційних процесів необхідно дослідити особливості сучасного стану та визначити перспективи її розвитку. Усе це зумовлює актуальність розроблення заходів, спрямованих на реформування банківської системи із урахуванням сучасного стану та євроінтеграційних напрямків розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням розвитку та функціонування банківської системи України присвячені праці таких вітчизняних вчених: С. Гуцала, О.В. Дзюблюка, М.Г. Дмитренка, В.В. Коваленка, О.Г. Кореневої, І.Ю. Кочуми, Л.В. Кузнецової, В.І. Міщенко, Л.О. Примостки, А.В. Шаповалової та ін. У зарубіжній літературі проблеми розвитку банків розглянуто у працях І. Ансоффа, Є. Брікхема, Т. Коуплеїща, Є. Нікбахта, Х. Бера, А. Джопса та інших. В своїх роботах вони розглядали або окремі проблеми розвитку українських банків, або окремі аспекти їх розвитку в умовах активізації інтеграційно-глобалізаційних процесів та кризи. Проте, додаткової уваги потребує дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи України у контексті забезпечення безперервності відтворювальних процесів в умовах кризи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні реалії створюють все нові виклики для функціонування установ вітчизняного банківського сектору, тому актуальними і недостатньо дослідженими є питання щодо обґрунтування та системної реалізації комплексу заходів, які покликані забезпечити ефективне функціонування та розвиток банківської системи України з урахуванням кризових процесів, які мають місце у національній економіці. Комплексному вирішенню зазначених питань і присвячена дана стаття.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи України і обґрунтування на даній основі безперервності відтворювальних процесів, розгляд комплексу заходів, що спрямовані на підтримку стійкого стану вітчизняних фінансово-кредитних уста-

нов, своєчасної нейтралізації і запобігання розвитку дестабілізуючих тенденцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська система України сьогодні знаходиться в нестабільному стану і вимушена працювати в умовах політичної, фінансово-економічної і банківської криз. 2014 та 2015 роки були досить важкими для банківської системи.

Для економіки України, і, особливо, для діяльності комерційних банків, 2015 рік був дуже складним. Причини криз криються в недосконалості економічної системи країни і загальнодержавних фінансів. Об'єктивні чинники призвели до масового відпливу капіталів нерезидентів, підвищення попиту на іноземну валюту, накопичення платежів за зобов'язаннями держави, оскільки джерела погашення їх через названі вище причини були перекриті. Держава опинилася у переддефолтному стані. Наслідками кризи стали: девальвація гривні, зростання інфляції, втрата ліквідності і платоспроможності деяких банків.

На 1 січня 2016 року кількість банків, які мають банківську ліцензію, становила 117, з них 1 банк має ліцензію санаційного банку (табл. 1).

За 2011- 2015 роки в Україні ліквідували 63 банки. Зокрема, протягом 2011 року було визнано неплатоспроможними 33 банки, по 17 з яких були прийняті рішення про ліквідацію. Таким чином, протягом останніх двох років кількість банків, які мають ліцензію Національного банку України, скоротилася зі 180 на 1 січня 2014 року до 117 банків на 1 січня 2016 року (див. табл. 1).

Кількість банків з іноземним капіталом за 2015 рік скоротилася на 10 банків й на 1 січня 2016 року становила 41, кількість банків зі 100% іноземним капіталом скоротилася на 2 банки до 17. Однак у 2015 році частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків збільшилася з 32,5% на 1 січня 2015 року до 43,3 % на 1 січня 2016 року (див. табл. 1) [4, с. 227].

Причинами зростання частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків України,

на нашу думку, є зменшення кількості банків з національним капіталом у зв'язку з їх неплатоспроможністю та ліквідацією і значною кількістю збиткових банків.

Зростання частки іноземного капіталу в банківській системі України має як позитивні, так і негативні наслідки [3].

Позитивними наслідками проникнення іноземного капіталу в банківську систему є: акумулювання дешевих іноземних інвестиційних ресурсів та вкладання їх у вітчизняну економіку; зростання конкуренції в банківській системі; запровадження міжнародного досвіду ведення банківського бізнесу, стандартів банківської діяльності та управління ризиками; впровадження нових банківських технологій і методів управління; просування нових видів банківських продуктів і послуг, перш за все роздрібних; надання коштів, консультаційних та інших послуг клієнтам при виході на міжнародні ринки грошей і капіталів, пошук і залучення зовнішніх партнерів для розвитку банківської справи в Україні; підвищення ефективності здійснення банківських операцій; поліпшення якості обслуговування клієнтів; робота над підвищенням фінансової грамотності населення; постійна увага до підвищення кваліфікації персоналу банку.

Однак є ризики, пов'язані зі швидким зростанням частки іноземного капіталу в банківській системі. Так у Республіці Польща, як і в інших країнах Центральної та Східної Європи, більше 75% капіталу банку належить зарубіжним інвесторам [1, с. 113].

Недоліками, які пов'язані з проникненням іноземного капіталу в банківський сектор України, є: посилення залежності національної банківської системи від іноземного капіталу, що загрожує економічній, політичній і фінансовій незалежності країни; збільшення конкурентного тиску на вітчизняних учасників банківського ринку; підвищення системного ризику в країні внаслідок перенесення наслідків економічних та фінансових криз з інших країн; ускладнення контролю з боку Національного банку України

Таблиця 1

Кількість банків, які мають банківську ліцензію та з іноземним капіталом в Україні у 2008-2015 роках [8]

№ з/п	Назва показника	01.01.2009 р.	01.01.2010 р.	01.01.2011 р.	01.01.2012 р.	01.01.2013 р.	01.01.2014 р.	01.01.2015 р.	01.01.2016 р.
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	184	182	176	176	176*	180*	163*	117*
1.1	з них: з іноземним капіталом	53	51	55	53	53	49	51	41
1.2	у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	17	18	20	22	22	19	19	17
2	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	36,7	35,8	40,0	41,9	39,5	34,0	32,5	43,3

* з них 1 банк має ліцензію санаційного банку

як органу банківського регулювання та нагляду за операціями банків з ненадійною репутацією, які матимуть на меті отримання прибутку від спекулятивних операцій, стимулювання споживання та імпорту; недостатньо активне використання іноземного капіталу для кредитування реального сектору економіки.

Тому доцільно привести у відповідність вітчизняне банківське законодавство до європейських і світових стандартів ведення банківського бізнесу та на законодавчому рівні обмежити участь іноземного капіталу у банківській системі України.

Так, у США, Японії, Швеції та в інших країнах частка іноземного капіталу у банківській системі становить від 0 до 7% [2, с. 46].

За досліджуваний період відбулося істотне погіршення фінансової стійкості банківських установ і виведення низки банківських установ з ринку. Зниження основних макроекономічних показників економіки України, зростання соціальної напруги, тривалість і інтенсивність військових дій, різкі курсові коливання, непрогнозована політика регулятора призводять до істотного розбалансування діяльності банку.

Кредитна активність банків буде низькою, якість кредитних портфелів різко погіршає. Погіршення платоспроможності клієнтів пов'язане із зменшенням фактично генерованого грошового потоку внаслідок девальвації гривні та зменшення виручки від продажу товарів і послуг підприємствами окремих галузей. Банки будуть вимушені йти на компроміс з позичальниками по валютних кредитах, оскільки не усі клієнти банківської системи можуть собі дозволити виплачувати відсотки по курсу гривні від 20 до 30 UAH/USD. Можна чекати подальшого накопичення збитків у зв'язку із скороченням операційних прибутків банківських установ і вимушеним доформуванням резервів через погіршення якості кредитних портфелів. Проблеми з ліквідністю в банківській системі посилюватимуться. На тлі низького припливу депозитів, багато банків зіткнуться з кризою ліквідності.

Так, за підсумками 2015 року 42 українських банки зі 109 платоспроможних за класифікацією Національного банку показали збиток. Загальний збиток банківської системи склав 71,89 млрд. грн., а за два роки – близько 120 млрд. Тенденція продовжилася і в поточному році, коли за перші 5 місяців, за інформацією Національного банку України, збиток банківської системи України склав 9,2 млрд. грн. Згідно з індексом глобальної конкурентоспроможності, українські банки займають останнє місце у світі по надійності серед 140 країн. Міжнародне рейтингове агентство Moody's Investors Service в кінці травня змінило прогноз за станом банківської системи України зі стабільного до негативного [5, с. 243].

Банківська система України за підсумками 2016 року оновила історичний максимум по

збитках, отримавши негативний результат на рівні 159 мільярдів гривень. Про це повідомив директор департаменту фінансової стабільності Національного банку України Віталій Вавришук на брифінгу в НБУ [6].

Підвищення ефективності діяльності банків є необхідною передумовою подальшого розвитку банківської системи України, а пошук шляхів її стабілізації зумовлює необхідність створення дієздатних програм та проектів.

Подолання негативних наслідків фінансової кризи триває і можна порекомендувати: пришвидшити розроблення та прийняття комплексу заходів про банківську та кредитну діяльність; здійснювати політику, спрямовану на зміцнення авторитету Національного банку України; необхідно створити для суб'єктів економіки можливість вчасно оцінювати фінансовий стан будь-яких банків України; необхідно відновити довіру населення до національної грошової одиниці України; а банкам варто зосередитися на своїй репутації.

Висновки. Результати проведеного дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи України свідчать про наявність у банків певних проблем, зокрема з ліквідністю та прибутковістю, що вкрай негативно впливає на забезпечення безперервності перебігу відтворювальних процесів банківських установ і водночас обмежує їхні можливості щодо інвестування коштів в економіку країни й забезпечення тим самим безперервності відтворення на усіх його стадіях. Проте глибоку банківську кризу не можна подолати лише банківськими заходами, кредитними, монетарними інструментами, бо її першопричина прихована в економіці. Саме тому потрібно ставити питання про економіку і банки, а не тільки банківську проблему [7, с. 300]. На взаємодії органів державної влади, Національного банку України, банківських установ повинен базуватися подальший розвиток вітчизняної банківської системи. Більш глибокий аналіз становлення розвитку та сучасного стану діяльності банківських установ, їх проблем та напрямів вирішення в умовах фінансово-економічної кризи та європейської інтеграції сприятиме реформуванню та подальшому розвитку в Україні надійної та ефективної банківської системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів [Текст]: монографія / [О.В. Дзюблюк та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. О.В. Дзюблюка; Терноп. нац. екон. ун-т. – Т.: Астон, 2012. – 357 с.
2. Гуцал І.С. Банківська система України сьогодні: основні проблеми і перспективи розвитку [Текст] / І.С. Гуцал, Я.І. Чайковський // Фінанси України. – 1997. – № 8. – С. 42–48.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2122-III від 07.12.2000 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 8. – С. 5–13.

4. Колісник М.Б. Банківська система України як учасник глобалізаційних процесів / Колісник М.Б.// Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – 2011. – № 21.2 – С. 226–230.
5. Кузнєцова С.А. Банківська система: практикум [Текст]: навч. посіб. / С.А. Кузнєцова, З.С. Пестовська; Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля. Дніпропетровськ, 2014. – 346 с.
6. Офіційний сайт національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.bank.gov.ua/](http://www.bank.gov.ua/).
7. Холодна Ю.Є. Банківська система [Текст]: навч. посіб. / Ю.Є. Холодна, О.М. Рац.; Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 314 с.